

Бориченко К.В.

*Аспірантка кафедри трудового права та права
соціального забезпечення Національного університету «Одеська юридична
академія»*

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ СІМЕЙ З ВІЛ-ІНФІКОВАНИМИ ДІТЬМИ

Вірус імунодефіциту людини продовжує свій смертоносний шлях. Тому треба вчасно зрозуміти, що Україна є державою з найгострішою епідемією ВІЛ-інфекції в Європі та країною, яка за темпами розповсюдження інфекції випереджає багато держав світу.

Крім того, епідемія ВІЛ/СНІД в Україні фемінізується, тобто щороку усе більше молодих жінок інфікуються ВІЛ. На частку жінок у 2012 р. за даними UNICEF припадало вже біля 45 відсотків усіх випадків інфікування ВІЛ, більшість з них знаходяться у репродуктивному віці. Аналіз даних обстеження серед ВІЛ-інфікованих вагітних свідчить про те, що на сьогоднішній день біля 20 відсотків із них належить до групи ризику (споживачі ін'єкційних наркотиків), водночас 68 відсотків належить до соціально адаптованих благополучних верств. На жаль, у більшості випадків виявлення інфікування ВІЛ серед вагітних відбувається вже під час вагітності, що має наслідком народження ВІЛ-інфікованої дитини. Поширення епідемії ВІЛ-інфекції призводить до того, що все більшій кількості дітей доводиться жити з ВІЛ. Переважна більшість з них народжена ВІЛ-інфікованими матерями. За офіційними даними Українського центру контролю за соціально небезпечними хворобами Міністерства охорони здоров'я України за період з 1987 року від ВІЛ-позитивних матерів народилося близько 38 тисяч дітей.

Сім'ї з дітьми, що страждають від ВІЛ-інфекції потребують особливого правового і соціального захисту з боку держави. Це обумовлено тим, що, по-перше, дитина в силу свого віку не може захистити себе сама, і потребує постійного стороннього догляду, а по-друге, ВІЛ-інфікованим дітям потрібно більше уваги і турботи, так як у них часто зустрічаються серйозні порушення здоров'я і проблеми, які їх супроводжують. Таким чином, соціальний захист сімей з дітьми, що страждають ВІЛ повинен бути на дуже високому рівні.

Термін «соціальний захист» має різні значення і найбільшою мірою відповідає сутності даного соціального інституту, проте, відсутність загального уявлення про характер інституту соціального захисту і його зміст веде до змішування різних категорій, термінів і понять, що можуть служити для розкриття його змісту.

Соціальний захист взагалі стосується визначених законодавством категорій громадян, які внаслідок втрати працездатності, відсутності роботи або з інших обставин не мають достатніх засобів для задоволення своїх життєво важливих потреб і потреб непрацездатних членів своєї сім'ї.

Теоретичні дослідження щодо сутності цього питання дали змогу дійти висновку, що соціальний захист є практичною діяльністю з реалізації основних напрямків соціальної політики держави.

Соціальний захист можна розділити на загальний і спеціальний. Загальний соціальний захист передбачає діяльність держави та інших органів, визначених законодавством, щодо забезпечення основних соціальних та інших прав громадян, а спеціальний означає специфічну систему стабілізації особистості, соціальної групи, що потребує внаслідок тих чи інших обставин особливої турботи і допомоги. Тобто, сім'ям з ВІЛ-інфікованими дітьми повинен забезпечуватись саме спеціальний соціальний захист.

Аналіз законодавства та теоретичних досліджень у даній сфері дозволяє дійти висновку, що соціальний захист сімей, у яких виховуються ВІЛ-інфіковані діти в Україні здійснюється у формах грошової та натуральної допомоги, соціальних послуг, медичного обслуговування.

Однією з головних державно-правових форм соціального захисту сімей з ВІЛ-інфікованими дітьми є грошова допомога. Законом України «Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ» передбачено надання щомісячної державної допомоги ВІЛ-інфікованим дітям і дітям, які страждають від хвороб, які обумовлені ВІЛ у розмірі, який становить 10 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, тобто 170 гривень.

Ця допомога відповідно до Порядку виплати щомісячної державної допомоги ВІЛ-інфікованим дітям і дітям, які страждають на хворобу, зумовлену ВІЛ, затвердженого Наказом Міністерства охорони здоров'я України від 26 листопада 2012 р., перераховується на особовий рахунок в установі банку одного з батьків або законних представників дитини, або на особовий рахунок дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування, які виховуються в державних установах за письмовою заявою батьків або законних представників дитини до якої додається копія свідоцтва про народження дитини, яка подається одноразово до Регіонального центру СНІДу (особисто або поштою).

Тобто, для того, щоб отримати допомогу на ВІЛ-інфіковану дитину, вона повинна бути зареєстрована у одному з регіональних центрів СНІДу. В Одеській області функціонує 8 кабінетів «Довіра» для жителів обласного центру та 29 кабінетів для жителів районів, сіл та селищ області, що, вважається, є недостатнім для безперешкодного доступу для отримання передбачених законодавством послуг. Також, перш ніж отримати законні 170 гривень, батькам ВІЛ-інфікованої дитини необхідно відкрити рахунок у банку, що для жителів більшості віддалених населених пунктів з нерозвиненою інфраструктурою є досить проблемним.

Розмір допомоги потребує окремого обговорення, оскільки виховання дитини, навіть абсолютно здорової, на сьогоднішній день вимагає великих грошових витрат, а ВІЛ-інфіковані діти для підтримки здоров'я потребують дуже дорогих препаратів, часто ВІЛ-інфекція у них супроводжується іншими хворобами, які потребують лікування, особливого харчування, догляду і т.ін.

Тому, перед державними органами стоїть невідкладне завдання підвищення рівня соціального захисту сімей з ВІЛ-інфікованими дітьми,

удосконалення механізмів захисту таких сімей та координація дій державних інституцій, які працюють у цій сфері.

Безумовно, важливою формою соціального захисту сімей з ВІЛ-інфікованими дітьми є надання натуральної допомоги у вигляді різного роду матеріальних благ (безоплатне забезпечення антиретровірусними препаратами, лікарськими засобами для лікування опортуністичних інфекцій тощо), необхідних для ведення повноцінного способу життя.

Соціальний захист сімей з ВІЛ-інфікованими дітьми повинен бути також спрямований на соціальну підтримку у сфері охорони здоров'я, ключовим компонентом якої є медична допомога ВІЛ-інфікованим, добровільне консультування і тестування на ВІЛ-інфекцію.

Вперше, права людей, які живуть з ВІЛ/СНІДом, в тому числі дітей та членів їх сімей, були закріплені Законом України «Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ» від 12 грудня 1991 р., який встановив права таких осіб на тестування з метою виявлення ВІЛ; після тестове консультування ВІЛ-інфікованих осіб; медичну допомогу та ін.

Для належної реалізації закріплених Законом прав ВІЛ-інфікованих осіб на соціальний захист було прийнято низку підзаконних нормативно-правових актів, таких як Питання запобігання та захисту населення від ВІЛ-інфекції та СНІД, затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 18 грудня 1998 р., які встановили правила проведення медичного огляду з метою виявлення ВІЛ-інфекції, обліку ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД та медичного нагляду за ними; Стандарт надання соціальних послуг з догляду і підтримки для людей, які живуть з ВІЛ/СНІДом, затверджений спільним Наказом Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту, Міністерства праці та соціальної політики України, Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження стандартів надання соціальних послуг представникам груп ризику» від 13 вересня 2010 р., який встановив перелік послуг, суб'єктів та порядок їх надання для ВІЛ-інфікованих осіб, у тому числі сімей, у складі яких є ВІЛ-інфіковані діти та ін.

Важливим є закріплення на рівні закону прав батьків ВІЛ-інфікованих дітей на спільне перебування у стаціонарному відділенні лікарні з дітьми віком до 14 років із звільненням на цей час від роботи та виплатою допомоги по тимчасовій непрацездатності у зв'язку з доглядом за хворою дитиною.

Окремою формою соціального захисту сімей з ВІЛ-інфікованими дітьми є надання соціальних послуг, що забезпечують задоволення потреб дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги, з метою поліпшення або відтворення їх життєдіяльності.

Соціальний захист сімей з ВІЛ-інфікованими дітьми може здійснюватися як в державних, так і в приватних формах, характерною рисою яких є те, що їх діяльність не є обов'язковою, а залежить від ініціативи окремих суб'єктів, зацікавлених у здійсненні соціального захисту окремих категорій осіб, що становлять для них певний інтерес. Приватні форми

можуть застосовуватись при наданні медичної допомоги ВІЛ-інфікованим, соціальних послуг тощо.

Таким чином, соціальний захист сімей з ВІЛ-інфікованими дітьми являє собою сукупність економічних, соціальних, правових та організаційних заходів, що спрямовані на забезпечення достатніх засобів для реалізації своїх життєво важливих потреб, шляхом надання грошової та натуральної допомоги, соціально-побутового та медичного обслуговування сімей, у яких виховуються ВІЛ-інфіковані діти, що здійснюється державними та іншими органами з метою створення рівних можливостей у суспільному житті з іншими громадянами.